

Liber

am corpuscula infinite diuidi: cū tamē ad eas tenuitates vel minutias peruentū fuerit q̄s vītas meminim⁹ exiliores minutioresq; phātasias iam nō possum⁹ intueri: q̄uis rō nō desinat p̄sequi ac diuidere. Ita nulla corpalia nisi aut ea que meminimus aut ex his que meminimus cogitamus.

De mensura ⁊ numero ⁊ pondere quorū similitudo sit in memoria ⁊ visione ⁊ voluntate.

Capitulum XI.

Ed qz numerose cogitari p̄nt que si gillatim sunt imp̄ssa memorie: videtur ad memoriā mēsurā: ad visionē vero nūerus p̄tinere. Quia lz innūcrabil sit multiplicitas taliū visionū: singulis tñ in memoria p̄scriptus est intrāgressibilis modus. Mēsurā igit in memoria: in visioib⁹ numer⁹ apparet: sicut in ip̄is corpibus visibilib⁹ mēsurā que dā est: cui numerosissime coaptat sensus videntū: ⁊ ex vno visibili multoz cernentū format aspect⁹: ita vt etiā vn⁹ p̄pter duorū oculoꝝ numer⁹ plerūq; vnā rem geminatā specie videat: sicut sup̄ docuim⁹. In his ḡ rebus vñ visiones expr̄imunt q̄dā mensurā. In ip̄is aut̄ visionib⁹ numer⁹. Volūtas vero q̄ ista p̄iungit ⁊ ordinat: ⁊ quadā vnitāte copulat: nec sentiēdi aut cogitādi appetitū nisi in his rebus vñ visiones format acq̄esces collocat ponderi similis ē. Quapropter hec tria mensurā: numer⁹ pond⁹ etiā in ceteris oibus reb⁹ animaduertēda p̄libauerim. Nūc interi volūtatē copulatricē rei visibilis atq; visiois q̄si pentis ⁊ plis: siue in sentiēdo siue in cogitādo: nec parentē nec plē dici posse: quōd valui ⁊ quib⁹ valui demōstrāui. Cū r̄ps admonet hāc eandē trinitatē in interiorē hoīe req̄re: atq; ab isto d̄ quo tādiu locut⁹ sum aīali atq; carnali q̄ exterior: d̄: introitus tendē. Cū speram⁹ inuenire nos posse fm trinitatē imaginē dei conat⁹ n̄os illo ip̄o adiuuāte quem omnia: sicut res ip̄e indicat: ita etiā sctā scriptura in mēsurā ⁊ numero ⁊ pondere disposuisse restatur.

Explicit liber vndecimus

Incipiunt capitula libri duodecimi.

- i Quid sit q̄ etiā in aīo n̄ro intelligendū sit ad exteriorē hoīem pertinere.
- ii Corpales sensus cōes nobis esse cū pecorib⁹: sed p̄p̄iū esse hoīs de his q̄ sensu corporis cōprehendit secundum eternas iudicare rationes.
- iii Actiones corporales ita demum esse re-

ctas si eis regendis mentis intellectuale p̄fuerit

- iiii Quid intersit inter illud quo mens inclinatur ad temporalia ⁊ illud quo contemplatur eterna.
- v De opinione eorum qui coniugio masculi ⁊ femine ⁊ eorum proli diuinā comparant trinitatem.
- vi De homo non ad vnus in trinitate persone sed ad totius trinitatis imaginem sit creatus.
- vii De eo qd̄ ap̄ls dicit virū esse imaginem dei: mulierē aut̄ gloriā viri
- viii Quibus p̄gressibus mens corporalium vsu ⁊ imagine delectata: ab eternorum contemplatione deficiat.
- ix De perniciose relicto cōmuni bono: priuata querantur.
- x Que sit humana temptatio: ⁊ qd̄ p̄ctm̄ extra corpus habeat
- xi Quib⁹ demutatōib⁹ hō ab imagine dei in similitudinē pecoris delabatur
- xii De cōpabilis sit primoz hoīm p̄uariatione mens q̄ ad amorē t̄paliū sensu est tracta corporeo.
- xiii De eoz snia qui in vno hoīe mentē in persona viri: sensuz aut̄ corpis in persona mulieris accipiendū esse dixerunt.
- xiiii In que officia proprie sapientia ⁊ scientia dei dantur.
- xv De opinione platonis qua credidit aīa aliā vitam priusq; corporibus induerentur habuisse.

Aurelij augustini ep̄scopi de trinitate liber duodecimus incipit.

Quid sit q̄ etiā in aīo n̄ro intelligendū sit ad exteriorē hoīem pertinere. Ca. i.

Nunc videamus vbi sit quasi quoddam hominis exterioris interiorisq; confinium. Quicquid enim habemus in animo commune cum pecore recte adhuc dicitur ad exteriorē hominem pertinere. Non enim solū corpus homo exterior deputabitur: s; adiuncta quadam vita sua qua compages corporis et oēs sensus vigent: quibus instructus est ad exteriora sentienda. Quorum sensorum imagines infixę in memoria cum recordando reuisuntur: res adhuc agit ad exteriorē hominem pertinens. Atq; in his omnibus non distamus a pecore: nisi q̄ figura corporis non proni sed erecti sumus. Quia in re admonet

mur ab eo qui nos fecit ne meliore nostri parte. i. animo similes pecoribus simus: a quibus corporis erectione distamus: non ut in ea quae sublimia sunt in corporibus animi preciamur. **N**am vel in talibus detur voluntatis appetere. prosternere est animi. sed sicut corpus ad ea que sunt excelsa corporum. i. ad celestia naturaliter erectum est sic animus qui substantia spiritualis est: ad ea que sunt in spiritualibus excelsa erigendum est non elatione superbie: sed pietate iusticie.

Corporales sensus communes nobis esse cum pecoribus: sed proprium esse hominis de his que sensu corporis comprehendit secundum eternas iudicare rationes.

Capitulum II.

Ossunt autem et pecora et sentire per corporis sensus extrinsecus corporalia et ea memoria fixa reminisci: atque in eis appetere conducibilia fugere incommoda: verum ea notare: ac non solum naturaliter rapta: sed etiam de industria memorie commendata retinere: et in oblivione iamque labentia recordando: atque cogitando rursus imprimere: ut quemadmodum ex eo quod gerit memoria cogitatio format: sic et hoc ipsum quod in memoria est cogitatio firmeficitas etiam visiones hinc atque inde recordata quilibet sumendo: et quasi assumendo componere inspicere: quemadmodum in hoc rerum genere que verisimilia sunt discernant a veris: in spiritualibus sed in corporealibus. **N**ec atque huiusmodi quis in sensibilibus atque in eis que inde animus per sensum corporis traxit agant atque sentent: non sunt tamen rationis expertia: nec hominibus pecoribusque communia. **S**ed sublimioris rationis est iudicare de istis corporalibus: secundum rationes incorpales et sempiternas. **Q**ue nisi supra mentem humanam essent: incommutabiles profecto non essent: atque in his nisi subtingeret aliquid nostrum: non secundum eas possemus iudicare de corporalibus. **I**udicamus autem de corporalibus ex ratione dimensionum atque figurarum quam incommutabiliter manere mens novit.

Actiones corporales ita demum esse rectas si eis regendis mentis intellectuale presuerit.

Capitulum III.

Nihil vero nisi quod in actione corporali um atque temporalium tractandorum ita veritas: ut non sit nobis commune cum pecore rationale quidem est: sed ex illa rationali in mensuris substantia: qua subheremus intelligibili atque incommutabili veritati tanquam ductum et inferioribus tractandis gubernandisque deputatum est. **S**icut enim in omnibus pecoribus non inuentum est viro adiutorium simile illi: nisi detractum de illo in coniugium formare: ita menti nostre qua superna et inter

na consulimus veritatem: nullum est ad usum reum corporali quantum natura hominis satis est simile adiutorium ex aie partibus que communes cum pecoribus habemus. **E**t ideo quiddam rationale nostrum non ad unitatis divortium separatum: sed in auxiliium societatis quasi derivatum in sui operis distincti officium. **E**t sicut una caro est duorum in masculo et femina: sic intellectum nostrum: et actionem vel consilium: et executionem vel rationem: et appetitum rationale: vel si quod alio modo significanti dici potest una mentis natura complectitur: ut quemadmodum de illis dictum est: erunt duo in carne una: sic de his dici possit: duo in mente una.

Quid iter sit inter illud que mens inclinatur ad temporalia: et illud que preterit eterna. **Ca. III.**

Um igitur differimus de natura mentis humane de una quadam differimus: nec eam in hec duo que commemoramus: nisi per officia geminamus. **I**taque cum in ea querimus trinitatem: in tota querimus: non separantes actionem rationalem in temporalibus a contemplatione eterno: ut tertium aliquid iam queramus quo trinitas impleatur. **S**ed in tota natura mentis ita trinitatem reperiri opus est: ut si desit actio temporalium cui operi necessarium sit adiutorium: propter quod ad hec inferiora administranda dirivetur aliquid mentis in una nusquam dispersita mente trinitas inveniatur. **E**t facta iam ista distributione in eo solo quod ad contemplationem pertinet eterno: non solum trinitas: sed etiam imago dei. **I**n hoc autem quod derivatum est in actione temporalium: etiam si trinitas possit non tamen imago dei possit inveniri.

De optione eorum qui coniugio masculi et femine et eorum pluri diuinam copiant trinitatem. **Ca. V.**

Roinde non mihi videntur probabiliter afferre sententiam qui sic arbitrantur trinitatem imaginis dei in tribus personis quod attinet ad humanam naturam posse reperiri: ut in coniugio masculi et femine atque in eorum prole compleatur. **Q**uod quasi vir ipse patris personam intrinsecus: filij vero quod de illo ita processit ut nasceretur: atque ita tertiam personam velut spiritus dicunt esse mulierem: que ita de viro processit: ut non ipsa esset filius aut filia: quis ea concipiente proles nasceretur. **D**ixit enim dominus de spiritu sancto quod a patre procedat: et tamen filius non est. **I**n huius igitur opinionis errore hoc solum probabiliter afferunt: quod in origine facte femine secundum sancte scripturam fidem satis ostendit: non omne quod de aliqua persona ita existit: ut personam alteram faciat filium posse dici: quam quidem de viri persona existit per

Sen. 4.

Ubi. 5.

Job. 1. 1.

Liber

sona mulieris: nec tñ eius filia dicta est. **C**etera sane ita sunt absurda: imo xō ita falsa: vt facillime redarguant. **O**mitto em̄ quale sit sp̄m̄scr̄m̄ matrē filij putare ⁊ iugē patris: for-
tassis q̄pe r̄ideat. hec in carnalib⁹ habere of-
fensionē dum corpeī cōcept⁹ partusq; cogitā-
tur. **Q**uāz ⁊ hec ip̄a castissime cogitēt: quibus
mūdis oīa mūda sunt: imundis autē ⁊ infide-
libus quoz polluta sunt ⁊ mens ⁊ p̄scia: ita ni-
hil est mundū: vt quosdā eoz etiā de virgine
fm̄ carnē natus christus offendat. **S**ed tñ in
sp̄ualibus illis sūmis vbi non est aliqd̄ viola-
bile: aut corruptibile: nec natū ex tpe: nec ex
informi formatū: si qua dicunt talia: ad quoz
similitudinē etiā ista inferioris creature gene-
ra q̄uis longe remotissime facta sunt: non de-
bent cuiusq; sobriā perturbare prudentiā: ne
cū vanū deuitat horrozē in p̄nciosum incur-
rat errorē. **A**ssuescat in corpib⁹ ita spiritaliuz
reperire vestigia: vt cū inde sursum versus du-
ce ratione ascendere ceperit: vt ad ip̄am in-
cōmutabilē veritatē p̄ quā sunt facta ista pue-
nat: non secū ad sūma p̄trahat qd̄ p̄tēnit in i-
firmis. **N**ec em̄ erubuit quidā: vxozē sibi elige-
re sapientiā. **Q**uia nomē vxoris in ple gignē-
da corruptibile cōcubitū iegerit cogitanti: aut
vero ip̄a sapia sexu feminea est: qz feminini
generis vocabulo ⁊ in greca ⁊ latina lingua
enunciatur.

Q homo non ad vnus in trinitate per-
sone: sed ad totius trinitatis imaginez sit cre-
atus.

Capitulum VI

On ergo p̄pterea respuimus istaz
n̄ sniam: qz timem⁹ sc̄tām ⁊ inuolabile
caritatē tanq; iugem dei patris de
illo exitem. **S**ed nō sicut plem ad gignendū
verbū: p̄ qd̄ facta sunt oīa cogitare. **S**z qz eaz
falsam diuina scriptura euident̄ oñdit. **D**ixit
em̄ de⁹. **F**aciamus hoīem ad imaginē nostrā
paulopost autē dictū est. **E**t fecit de⁹ hoīem ad
imaginē dei. **N**ostrā certe qz pluralis est nūe-
rus: nō recte dicere: si hō ad vni⁹ p̄sone ima-
ginē fieret: siue patris: siue filij: siue sp̄s sancti.
Sed qz fiebat ad imaginē trinitatis: p̄pterea
dictū est ad imaginē nostrā. **R**ursus autē ne i
trinitate credēdos arbitraremur tres deos
cū sit eadē trinitas vn⁹ deus. **E**t fecit inq̄t de-
us hoīez ad imaginē dei: p̄ eo ac si diceret ad
imaginē suam. **S**unt em̄ tales v̄sitate in l̄s il-
lis locutōes: quas nōnulli catholicā si etiāz si
deasserūt: nō tñ diligenter aduertūt vt putēt
ira dictū: **F**ecit de⁹ ad imaginē dei: quasi dice-
ret: fecit pater ad imaginē filij. **S**ic volentus

asserere in scripturis sc̄tis deū dictū etiā filiū
quasi definit alia verissima ⁊ manifestissima
documēta: vbi nō solū deus: sed etiā ver⁹ de⁹
dict⁹ est fili⁹. **I**n h̄ em̄ testimonio dū aliud sol-
uere intendit: sic se implicat vt expedire non
possint. **S**i em̄ p̄ fecit ad imaginē filij: ita vt n̄
sit hō imago patris ⁊ filij: dissimilis est p̄ri fili⁹.
Si em̄ pia fides docet: sicut fides docet filiū
esse ad equalitatē essentie similem patri qd̄ ad
similitudinē filij factū est: necesse est etiā ad si-
militudinē p̄ris factū sit. **D**einde si hoīem pa-
ter non ad suā: sed ad filij fecit imaginē: cur n̄
ait: **F**aciam⁹ hoīem ad imaginē ⁊ similitudi-
nē tuā: sed ait nostrā: nisi qz trinitatis imago
fiebat in hoīe: vt hoc mō esset hō imago vni⁹
veri dei: qz ipsa trinitas vnus verus deus est.
Locationes autē sunt innumerabiles tales i
scripturis: sed has protulisse suffecerit. **E**st i
psalmis ita dictum: **D**omini est salus ⁊ super
populum tuuz benedictio tua: quasi alteri di-
ctum sit: non ei de quo dixerat: **D**omini est sa-
lus. **E**t iterum. **A**te inquit eruar a temptati-
one: ⁊ in deo meo sperans transgrediar mu-
rum quasi alteri dixerit a te eruar a temptati-
one. **E**t iterum: **P**opuli sub te cadent in cor-
da inimicorum regis. **A**c si diceret: **I**n corda
inimicorum tuorum. **S**i quippe regi dixerat:
id est dño nostro iesu christo: populi sub te ca-
dent: quem regem intelligi voluit: cum dice-
ret inimicorum regis. **M**arius ista in noui testa-
menti litteris inueniuntur. **S**ed tñ ad roma-
nos apostolus de filio suo inquit: qui fact⁹ est
ei ex semine dauid fm̄ carnē: qui p̄destina-
tus est filius dei in virtute sc̄dm̄ sp̄itū sancti
ficationis ex resurrectione mortuorum iesu
christi dñi nostri. **T**anq; de alio supra diceret
Quid est em̄ filius dei p̄destinatus ex resur-
rectione mortuorum iesu christi: nisi eiusdē iesu
christi qd̄ p̄destinatus est filius dei in virtute?
Ergo quō hic cū audiuimus fili⁹ dei in virtute
iesu christi: aut filius dei fm̄ sp̄itū sancti
ficationis iesu christi: aut filius dei ex resur-
rectione mortuorum iesu christi: cum dici potuis-
set v̄sitate in virtute sua: aut fm̄ sp̄itum sc̄ri-
ficationis sue: aut ex resurrectione mortuorum ei⁹:
v̄l mortuorum suorum: nō cogimur intelligere ali-
am p̄sonā: s̄ vnā eandēq; s̄ filij dei dñi n̄si iesu
xpi. **I**ta cū audiuim⁹. **F**ecit de⁹ hoīez ad ima-
ginē dei q̄uis possit v̄sitate dici ad imaginē su-
am: nō tñ cogimur aliā p̄sonā itelligere i trini-
tate: s̄ ip̄am vnā eandēq; trinitatē: qd̄ est vnus
deus: ad cui⁹ imaginē fact⁹ est hō. **Q**ue cum
ita sint: si eandem trinitatis imaginem non i
vno sed i tribus hoīb⁹ acceperimus: patre

Ioh. j.

Gen. j.

Ps. 3.

Ps. 17.

Ps. 44.

Roma. j.

Gen. j.

et matre et filio: non erat ergo ad imaginem dei factus homo antequam uxor ei fieret: et antequam filium propagarent: quia nondum erat trinitas. An dicit aliquis. Quia trinitas erat: quia etsi nondum forma propria: iam tamen originali natura et mulier erat in latere viri: et filius in lumbis patris.

Ubi. s. Cur ergo cum scriptura dixisset. Fecit deus hominem ad imaginem dei: cōterit dicens: Fecit deus eum: masculum et feminam fecit eos: et benedixit eos. Vel si ita distinguendum est: et fecit deus hominem: ut deinde inferat ad imaginem dei fecit illum: et tertia subiunctio sit: masculum et feminam fecit eos. Quidam enim timuerunt dicere: fecit eum masculum et feminam: ne quasi monstruosum aliquid intelligeretur: sicuti sunt quos hermaproditas vocant: cum etiam sic non mendaciter possit intelligi utrumque in numero singulari: propter id quod dictum est. Duo in carne una. Cur ergo ut dicere ceperat in natura hominis ad imaginem dei facta propter masculum et feminam non commemorat scriptura? Ad implendam quippe imaginem trinitatis debuit addere et filium: quibus adhuc in lumbis patris constitutum sicut mulier erat in latere. An forte iam facta erat et mulier: et scriptura breui complexione constrinxerat: quod postea quemadmodum sit factum diligentius explicaret: et propterea filium commemorari non potuit: quia nondum erat natus: quasi et hoc non poterat ea breuitate complexi spiritus sanctus suo loco postea natum filium narraturus: sicut mulierem de virili latere assumptam suo postmodum loco narrauit: et tamen hic eam nominare non pretermisit.

Gen. 2. De eo quod apostolus dicit virum esse imaginem dei mulierem autem gloriam viri. **1a. vii.** Non itaque ita debemus intelligere hominem factum ad imaginem summe trinitatis: hoc est ad imaginem dei: ut eadem imago in tribus intelligatur hominibus: profertim cum apostolus virum dicat esse imaginem dei: et propterea velamentum ei capitis demat: quod mulieri adhibendum monet: ita loquens: Vir quidem non debet velare caput cum sit imago et gloria dei. Mulier autem gloria viri est. Quid ergo dicemus ad hec? Si pro sua persona mulier ad implet imaginem trinitatis: cur ea detracta de latere viri adhuc ille imago dicitur? Aut si et una persona hominis ex tribus potest dici imago dei: sicut in ipsa summa trinitate et unaqueque persona deus est: cur et mulier non est imago dei? Nam propterea caput velare precipit: quod ille quia imago dei est prohibetur. Sed videndum est quomodo non sit contrarium: quod dicit apostolus: non mulierem sed virum esse imaginem dei: huic quod

Ubi. s. **Gen. 1.** scriptum est in genesi. Fecit deus hominem

imaginem dei fecit eum: masculum et feminam fecit eos et benedixit eos. Ad imaginem quippe dei nam ipsam humanam factam dicitur: quod sexu ex utroque complectitur: nec ab intelligenda imagine dei separat feminam. Dicto enim quod fecit deus hominem ad imaginem dei: fecit eum inquit masculum et feminam: ut certe alia distinctio: masculum et feminam fecit eos.

Quo ergo pro apostolum audiimus vix esse imaginem dei: vix caput velare prohibet: mulierem autem non et ideo ipsa habere facere iubet: nisi credo illud esse quod iam dixi: cum de natura humane mentis agerem mulierem cum viro suo esse imaginem dei ut vna imago sit rota illa suba. Cum autem ad adiutorium distribuit quod ad eam ipsam solam attinet: non est imago dei: quia autem ad vix solam attinet imago dei est tam plena aut integra quam in vno coniuncta muliere. Sicut de natura humane mentis diximus: quia etsi tota complectitur veritatem imago dei est: et cum ex ea distribuit aliquid: et quadam intentione derivatur ad actionem reipublicam: nihilominus ex parte prospectam profulit veritatem: imago dei est: ex quo vero intendit in agenda inferiora: non est imago dei. Et quoniam quantumcumque se extenderit in id quod eternum est: rationem magis inde format ad imaginem dei: et propterea non est cohibenda ut se inde contineat ac temperet: et ideo vir non debet velare caput. Quia vero illi rationali actioni quam in rebus corporalibus temporalibusque conficitur: periculosa est nimia in inferiora progressio: debet habere preterea super caput: quod iudicat velamentum quod significat esse cohibenda. Errata est enim sanctis angelis sacra et pia significatio. Nam deus non ad temporum videret: nec aliquid noui fit in eius visione atque scientia: cum aliquid temporaliter ac transitorie geritur: sicut inde afficiuntur sensus vel carnales animalium et hominum vel etiam celestes angelorum. In isto quippe manifesto sexu masculi et femine: apostolus paulus occultioris cuiusdam rei figurasse mysterium. Vel hic intelligi potest: quod cum alio loco dicat veram viduam esse desolatam sine filiis et nepotibus et tamen eam sperare debere in deum: et persistere in orationibus nocte et die: hinc iudicat mulierem seductam in preuaricatione facta: saluam fieri per filiorum generationem. Et addit si permanserit in fide et dilectione et sanctificatione cum sobrietate. Quasi vero possit obesse bone vidue si vel filios non habuerit: vel hi quos habuerit: si in bonis operibus permanere voluerint. Sed quia ea que dicuntur opera bona tanquam filii sunt vite nostre: secundum quod dicitur cuius vite sit quisque: id est quomodo agat hec temporalia: quam vitam greci non zoen: sed bion vocant. Et hec opera bona maxime officii

1. Cor. 11.

1. Ubi. s.

Liber

cijis misericordie frequentari solent. Opera vero misericordie nihil profunt: siue paganis siue iudeis: qui christo non credunt: siue quibuscunq; hereticis vel scismaticis: vbi fides et dilectio et sobria sanctificatio non inuenitur: manifestum est quid apostolus significare voluerit: ideo figurate ac mystice quia de velando mulieris capite loquebatur: quod nisi ad

1. Cor. ii.

aliquod secretum sacramenti referatur: inane remanebit. Sicut enim non solum veracissima ratio: sed etiam ipsius apostoli declarat auctoritas: non secundum formam corporis homo factus est ad imaginem dei: sed secundum rationalem mentem. Cogitatio quippe turpiter vana est: que opinatur deum membrorum corporaliū: lineamentis circūscribi: atq; diffiniri.

Eph. 4.

Porro autem nonne idem beatus apostolus dicit Renouamini spiritu mentis vestre: et induite nouum hominem qui secundum deum creatus est.

Colo. 3.

Et alibi apertius. Exuentes vos inquit veteris hominem cum actibus eius: et induite nouum qui renouatur in agnitione dei secundum imaginem eius: qui creauit eum. Si ergo spiritu mentis nre renouamur: et ipse est nouus homo qui renouatur in agnitione dei secundum imaginem eius qui creauit eum: nulli dubium est non secundum corpus: neque secundum quālibet animi partem: sed secundum rationalem mentem vbi potest esse agnitione dei: hominem factum ad imaginem eius qui creauit eum. Secundum hanc autem renouationem efficiuntur etiam filij dei per baptismum christi: et induentes nouum hominem: christum vniuersum induimur per fidem. Quis est ergo qui ab hoc consortio feminas alienat: cum sint nobiscum gratie coheredes? Et alio loco idem apostolus dicit. Omnes enim filij dei estis per fidem in christo Iesu. Quicunq; enim in christo baptizati estis: christum induistis. Non est iudeus neque grecus: non est seruus neque liber: non est masculus neque femina: omnes enim vos vnum estis in christo Iesu. Nunquid nam igitur fideles femine sexum corporis amiserunt? Sed quia ibi renouantur ad imaginem dei vbi sexus nullus est: ibi factus est homo ad imaginem dei vbi sexus nullus est: hoc est in spiritu mentis sue. Cur ergo vir propterea non debet caput velare quia imago est et gloria dei? Mulier autem debet: quia gloria viri est: quasi mulier non renouetur spiritu mentis sue: quod reuocatur in agnitione dei secundum imaginem eius qui creauit eum. Sed quia sexus corporis distat a viro: rite potuit in eius corporali velamento figurari pars illa rationis: que ad temporalia gubernanda desecretur: vt non maneat imago dei

1. Cor. ii.

nisi ex qua parte mens hominis eternis rationibus conspicendis vel consulendis adherescit: quam non solum masculos: sed etiam feminas habere manifestum est. Ergo in eorum mentibus communis natura cognoscitur: in eorum vero corporibus ipsius vnius mentis distributio figuratur.

Quibus progressibus mens corporalium vsu et imagine delectata: ab eternorum contemplatione deficiat.

Ca. VIII

Ascendentibus itaque introitus qui a busdam gradibus considerationis per animas partes: vbi incipit aliquid occurrere: quod non sit nobis commune cum bestiis: inde incipit ratio vbi homo interior iam possit agnosci.

Qui etiam ipse si per illam rationem cui temporalium rerum administratio delegata est: imoderato progressu nimis in exteriora plabit: consentiente sibi capite suo: id est non eam cohibente atque refrenante: illa que in speculo consilij presidet quasi virili portione inueterat in omnes inimicos suos: et utis inuidos demones cum suo principe diabolo eterno atque illa visio: ab ipso etiam capite cum coniuge vetitum māducante subtrahit: vt lumen oculorum eius non sit cum illo. Ac sic ab illa illustratione veritatis ambo nudati: atque aptis oculis conscientie ad videndum quod inhoneste atque indecori remanserint tanquam folia dulcium fructuum: sed sine ipsis fructibus: ita sine fructu boni operis bona verba contemperint: vt male viuētes quasi bene loquendo contegantur turpitudinem suam.

Perniciose relicto communi bono priuata querantur.

Ca. IX

Detestatem quippe suam diligens anima a communi vniuerso ad priuatas partes prolabit: et apostatica illa superbia: quod initium peccati dicitur: cum in vniuersitate creature deum rectorem secuta: legibus eius optime gubernari potuisset: plus aliquid vniuerso appetens atque id sua lege gubernare molita: quia nihil est amplius vniuersitate in curam trudit: et sic aliquid amplius concupiscendo minuit. Vnde et auaricia dicitur radix omnium malorum. Totumque illud vbi aliquid proprium contra leges quibus vniuersitas administratur agere nititur: pro corpore proprium gerit: quod partiliter possidet: atque ita formis et motibus corporalibus delectata: quia inter eas secum non habet: cum eorum imaginibus quas memorie fixit inuoluit: et phantastica fornicatione turpiter inquinaet: omnia officia sua ad eos fines referens: quibus curiose corporalia ac temporalia pro corporis sensus querit. Aut tumido

1. Thi. 6.

fastu alijs animis corporeis sensib⁹ deditis esse affectat excelsior: aut cenoso gurgite carnalis voluptatis immergitur

Que sit humana tēptatio: et qđ pctm̄ extra corpus habeatur. **Ca. X**

Cum igitur bona voluntate ad interiora et superiora percipienda: quae non priuatiu sed comuniter ab oibus qui talia diligunt sine ulla angustia vel inuidia casto possident aplexu: vel sibi vel alijs consulit: et si fallax in aliquo ignorantia temporalium: quae et hoc temporaliter gerit: et modum agendi non teneat quem debet: humana tēptatio est. Et magnū est hanc vitam sic degere: quā velut viam redeuntes carpin⁹: ut tēptatio nos non apprehēdat nisi humana. Hoc enim pctm̄ extra corpus est: nec fornicationi deputat. et propterea facillime ignoscitur. **S**ed vero propter adipiscenda ea quae corpus sentiunt propter experiendi vel excellendi vel correctandi cupiditatem: ut in his sinez boni sui ponat: aliquid agit: quicquid agatur turpiter agit: et fornicat in corpus proprium peccans: et corporearum rerum fallacia simulacra introitus rapiens: et vana meditatio componens ut ei nec diuinum aliquid nisi tale videatur. priuatiu auara fertur erroribus: et priuatiu perditur anitur viribus. Nec ad tam turpem et miserabilem fornicationem simul ab exordio persisteret: sicut scriptum est. **Q**ui in modica spernit paulatim decidet. **Q**uibus demutatōib⁹ homo ab imagine dei in similitudinē pecoris delabitur. **Ca. XI**

Comō enim coluber non aptis passibus: sicut squamam minutissimis nistibus reperit: sic lubricus deficiendi mortem negligentes minutatim occupat: et incipiens a puero appetitu similitudinē dei: puenit ad similitudinē pecorum. **S**ed et quae nudari stola prima: pelliceas tunicas mortalitate meruerit. **H**onor enim hominis verus est imago et similitudo dei: que non custoditur nisi ad ipsam a quo impenditur. **S**ed magis itaque inheret deo: quanto minus diligitur propriū. **C**upiditate vero experiende potestatis suae: quodam nutu suo ad seipsum tanquam ad medium proruit. **I**taque cum vult esse sicut ille sub nullo: et ab ipsa sui mediocritate penaliter ad ima pellitur: id est ad ea quibus pecora letantur: atque ita cum sit honor eius similitudo dei: de decus autem eius similitudo pecoris: homo in honore positus non intellexit: compatitur est iumentis insipientibus: et similis factus est eis. **Q**uia igitur tam longe transiret a summis ad infima: nisi per medium suum. **C**um enim neglecta caritate sapientie quae semper eodem modo manet: concupiscit scientia ex mutabilium temporaliumque experimēto: inflat si edificat. **I**ta pergrauatus animus quasi potest re suo a beatitudine expellitur: et per illud suae mediocritatis experimētum pena sua discit quod inter sit inter bonum desertum: malumque commissum nec redire potest effusus ac perditus sicut viribus: nisi gratia conditoris sui ad penitentiam vocantis et peccata donantis. **Q**uis enim infelicem animam liberabit a corpore mortis huius nisi gratia dei per iesum christum dominum nostrum. **D**e qua gratia: suo loco quando ipse se presterit differemus.

Quod compabilis sit primorum hominum preuaricationi mens quae ad amoris temporalium sensu tracta corporeo. **Ca. XII**

Unde de illa parte rationis ad quam pertinet scientia: et cognitio rerum temporalium atque mutabilium nouandis vite huius actionibus necessaria suscepta: considerationem quantum deus adiuuat peragamus. **S**icut enim in illo manifesto coniugio duorum hominum qui primi facti sunt: non manducauit serpens de arbore vetita: sed tantummodo manducandū persuasit. **M**ulier autem non manducauit sola: sed viro suo dedit: et simul manducauerunt: quibus cum serpente sola locuta est: et ab eo sola seducta sit. **I**ta et in hoc quod etiam in homine vno geritur et dinoscitur: occulto quodam secretoque coniugio carnalis: vel ut ita dicam: quod corporis sensus intenditur sensualis animi motus: qui nobis pecoribusque communis est: seclusus est a ratione sapientie. **S**ensu quippe corporis corporalia sentiunt: eterna vero et incommutabilia spiritalia ratione sapientie intelligunt. **R**ationi autem scientie appetitus vicinus est: quoniam quidē de ipsis corporalibus que sensu corporis sentiuntur ratiocinantur ea que scientia dicitur actionis: si bene ut eam noticiam referat ad finem summi boni: si autem male: ut eis fruatur tanquam bonis talibus in quibus falsa beatitudine condescat. **C**um igitur huic intentioni mentis quae in rebus temporalibus et corporalibus propter actiones officium ratiocinandi viuacitate versatur: carnalis ille sensus vel animalis ingerit quaedam illecebriam fruendi se: id est tanquam bono quodam priuato et proprio: non tanquam publico et communi: quod est incommutabile bonum: tunc velut serpens alioque tur feminam: huic autem illecebre consentire: obliquo prohibito manducare est. **S**ed iste sensus si sola cogitationis delectatione contentus est: superioris vero auctoritate consilij ita membra retinet: ut non exhibeantur iniquitatis arma peccato: sicut habendum existimo velut cibum vetitum mulier sola comederit. **S**i autem in sensu

1. **Cor. 8**

1. **Rom. 7**

1. **1. Cor. 10**

1. **Ecc. 10**

1. **1. Cor. 3**

1. **1. Cor. 48**

1. **Rom. 8**

1. **Cor. 8**

1. **Rom. 7**

1. **1. Cor. 3**

1. **Rom. 8**

Liber

tione male vtendi rebus que per sensum corpis sentiunt: ita decernitur quod dicitur peccatum vt si potestas sit etiam corpe compleat: intelligenda est illa mulier dedisse viro suo secum simul edendum illicitum cibum. Neque enim potest peccatum non solum cogitandum suauiter: verum etiam efficaciter perpetrandum mente decerni: nisi et illa mentis intentio penes quam summa potestas est membra in opus mouendi: vel ab ope cohibendi male actioni cedat et seruiat. Nec sane cum sola cogitatione mens oblectat illicitis: non quod decernens esse facienda: tenens tamen et volens libenter quam statim vt attigerit animam respici debuerit: negandum non est esse peccatum: sed longe minus quam si et ope statuat implendum. Et ideo de talibus que cogitationibus venia petenda est: peccatisque percutiendum: atque dicendum. Dimitte nobis debita nostra: faciendum quoque quod se quis: atque in oratione iungendum: sicut et nos dimittimus debitoribus nostris. Neque enim sicut in illis duobus primis hominibus persona sua quisque portabat: et ideo si sola mulier cibum edisset illicitum: sola vtriusque mortis supplicio plecteretur. Ita dici potest in homine: si delectationibus illicitis a quibus se primum debet auertere cogitatio libenter sola pascat: nec facienda decernant mala: sed tamen suauiter in recordatione tenentur: quasi mulierem sine viro posse damnari: absit hoc credere. Nec quippe vna persona est vni homo est: totusque dabitur: nisi hec que sine voluntate operandi: sed tamen cum voluntate animi talibus oblectandi solius cogitationis sentiunt esse peccata: per mediatores gratiam remittantur. Hec itaque disputatio qua in mente vniuscuiusque hominis questum quoddam rationale coniugium contemplationis et actionis: officijs per que de singula distribuitur: tamen in vtroque mentis vnitatem seruata: salua illius veritatis historia: quam de duobus primis hominibus: viro et eiusque muliere: de quibus propagatum est genus humanum: diuina tradit auctoritas. Ad hoc tamen modo audienda est: vt intelligat apostolus: imaginem dei viro tamen tribuendo non etiam femine: quis in diuerso sexu duorum hominum aliquid tamen significare voluisse quod in vno homine quereretur.

De eorum sententia que in vno homine mentem in persona viri: sensum autem corporis in persona mulieris accipiendum esse dixit. **Ca. XIII.**
Ecce me fugit quosdam qui fuerunt ante nos egregij defensores catholice fidei et diuini eloquij tractatores: cum in homine vno cuius vniuersam animam bonam quem paradysum esse senserunt: duo ista requi-

rerent: virum mentem: mulierem vero dixisse corporis sensum. Et secundum hanc autem distributionem qua vir ponitur mens: sensus vero corporis mulier: videntur aperte omnia conuenire: si considerata tractentur: nisi quod in omnibus bestiis et volatilibus scriptum est. Non esse inuentum viro adiutorium simile illi: et tunc est ei mulier facta de latere. Propter quod ego non putavi per mulierem sensum corporis esse ponendum: quem videmus nobis et bestiis esse commune: sed aliquid volui quod bestie non haberent: sensumque corporis magis per serpente intelligendum existimaui: qui legitur sapientior omnibus pecoribus terre. In eis quippe naturalibus bonis: que nobis et irrationalibus animalibus videmus esse communia viuacitate quadam sensus excellit: non ille de quo scriptum est in epistola: que est ad hebreos: vbi legitur: perfectior esse solidum cibum: qui per illum habitum exercitatos habent sensus ad sepandum bonum a malo. Illi quippe sensus nature rationalis sunt ad intelligentiam pertinentes: sed iste sensus qui est quinque pertitus in corpe: per quem non solum a nobis: verum etiam a bestiis corporalis species motusque sentitur. Sed siue isto siue illo siue aliquo alio modo accipiendum sit: quod apostolus virum dixit imaginem et gloriam dei: mulierem autem gloriam viri: apparet tamen cum secundum deum viuimus: mentem nostram in indiuisibilia eius intentam: ex eius eternitate: veritate: caritate proficenter debere formari. Quidam vero rationalis intentionis nostre: hoc est eiusdem mentis in vsum mutabilium corporum aliumque rerum: sine quo hec vita non agit dirigendum non vt confirmemur huic seculo finem constituendo in bonis talibus: et in ea de torquendo bestitudinis appetitum: sed vt quicquid in vsum temporalium rationaliter facimus: eternoque ad piscendos contemplatione faciamus: per ista transcentes: illis inherentes.

In que officia propria sapientia et scientia dei dantur.

Ca. XIII

Habet enim et scientia modum suum bonum: si quod in ea inflat vt inflare a se solet: eternoque caritate vincatur: quod non inflat: sed vt scimus edificat. Sine scientia quippe nec virtutes ipse quibus recte viuere possit haberi: per quas hec vita misera sic gubernetur: vt ad illam que vere beata est perueniatur eternam. Distat tamen ab eterno contemplatione actio qua bene vtimur temporalibus rebus: et illa sapientie: hec scientie deputatur. Quis enim et illa que sapientia est: possit scientia nuncupari: sicut et apostolus loquitur: vbi dicit. Nunc scio ex parte: tunc autem cognosca-

Gen. 2.

Gen. 3.

Heb. 5.

1. Cor. 11.

Roma 12.

1. Cor. 11.

1. Abi. 3.

sicut et cognitus sum: quā scientiā pfecto contemplatōis dei vult intelligi: quōd scōz erit pmiū summū: tñ vbi dicit. **Alij** dat per spiritus sermo sapientie: alij sermo scie fm eundē spiritum: hec vtiq; duo sine dubitatione distinguunt: licet nō ibi explicet quid intersit vñ possit vtrūq; dinosci. **Verū** scripturarū sanctorum multiplicē copiā scrutatus: inueni scriptū esse in libro iob: eodē scō viro loquente. **Ecce** pietas est sapiētia: abstinere autē a malis est scia. **In** hac differentia intelligendū est ad cōtemplationē sapiētiā: ad actionem sciam pertinere. **Pietatē** quippe b loco posuit dei cultū: que grece dicit theosebia. **Nā** hoc verbum habet istā sententiā in codicib; grecis. **Et** quid est in eternis excellē q; deus cuius solius immutabilis est natura? **Et** q; cultus eius: nisi amor eius: quo nūc desideramus eum videre: credimusq; et speram; nos esse visuros: et quantū pscim; videmus nūc p speculū in enigmate: tunc autē in manifestatione. **Hoc** est em̄ quōd ait apostolus paul;: **Facie** ad faciē: hoc etiā quōd iohannes. **Dilectissimi** mi nunc filij dei sum;: et nōdū apparuit quid erim;: scimus cū apparuerit: similes ei erim; quā videbim; eū sicuti est. **De** his atq; huiusmodi: sermo ipse mihi videt esse sermo sapiētie. **Abstinere** autē a malis quā iob scientiam dixit esse: reruz pculdubio temporalium est. **Quoniā** scdm tempus in malis sumus: a quibus abstinere debemus: vt ad illa bona eterna veniam;. **Iobem** quicquid prudenter fortiter: tempanter et iuste agimus: ad eam pertinet scientiā siue disciplinā qua in cuitādis malis: bonisq; appetendis actio nostra versatur: et quicquid ppter exempla vel cauēda vlimitanda: et ppter quarūcūq; reruz q; nostris accommodata sunt vsibus necessaria documenta: historica cognitione colligim;. **De** his ergo sermo cum sit: cum scientie sermone puto discernendū a sermōe sapiētie: ad quā p̄tinet ea que nec fuerūt nec futura sūt sed sunt: et ppter eternitatē in qua sunt et fuisset et esse et futura esse dicunt;: sine vlla mutabilitate tempoz. **Nō** em̄ sic fuerūt vt esse desinerēt: aut sic futura sunt quasi nūc non sint sed idipm esse sphabuerūt: sphabitura sunt. **Manent** autē non tanq; in spacijs locozū fixa veluti corpora: sed in natura incorpali: sic intelligibilia p̄sto sunt mentis aspectib;: sicut ista in locis visibilia vel cōtractabilia corpis sensibus. **Non** autē solū rer; sensibiliū in locis positaz sine spacijs localibus manēt intelligibiles incorpalesq; rōnes: verū etiā motionū

in temporibus transeuntū: sine tēporali trāsitu stant etiam ipse vtiq; intelligibiles insensibiles: ad quas entis acie puenire paucorū ē. **Et** cum puenit: q̄tū fieri p̄t: non in eis manet ipse peruentor: sed veluti acie ip̄a reuerberata repellit: et sit rei nō transitorie transitoria cogitatio. **Que** tñ cogitatio transiēs p disciplinas quibus erudit; animus: memorie cōmendat;: vt sit quo redire possit: que cogitāt inde transire: quous si ad memoriā cogitatio non rediret: atq; quōd cōmendauerat ibi inueniret: velut rudis: ad hoc sicut ducta fuerat duceret;: idq; inueniret: et vbi primū inuenierat: in illa scilicet incorporea veritate: vñ rursus quasi descriptū in memoria figeret. **Necq;** em̄ sicut manet: verbi grā) quadrati corpis i corporalis et incōmutabilis ratio: sic in ea manet hoīs cogitatio: si tñ ad eā sine phantasia spaci; localis potuit puenire. **Aut** si alicuius artificiosi et musici sani p moras tps transeūtis numerositas cōprehendat;: sine tpe stans in quodā secreto altoq; silentio: tamdiu saltē cogitare p̄t q; diu p̄t ille cantus audiri: tanq; quōd inde rapuerit: et si trāsiens mentis aspect; et quasi gluties in ventrē: ita i memoria reposita fuerit: poterit recordādo quodā mō ruminare: et in disciplinam quōd sic didicerit trajcere. **Quod** si fuerit oimoda obliuione deletū: rursus doctrina duce ad id vniē quōd penitus exciderat: et sic inueniet; vt erat.

De opinione platonis qua credidit aīas aliam vitam priusq; corporibus induerentur habuisse.

Capitulum XV.

De plato ille p̄s nobilis psuadere cognatus est vixisse hic aīas hoīm: et anteq; ista corpora gererent: et hinc eē q; ea que discuntur: reminiscunt; poti; cognita q; cognoscūt noua. **Retulit** em̄ puerū quēdam nescio quid de geometria interrogat; sic respondisse: tanq; esset illius peritissimus discipline. **Gradatim** quippe atq; artificiose interrogatus: videbat quōd videndū erat: dicebatq; quōd viderat. **Sed** si recordatio hec esset rerū antea cognitarū: non vtiq; oēs vl; pene oēs cum illo mō interrogarent;: hoc possent. **Non** em̄ oēs in priore vita geometre fuerunt cum tam rari sunt in genere humano: vt vix possit aliquis inueniri. **Sed** potius credēdū est mentis intellectualis ita cōditam esse naturā: vt rebus intelligibilibus naturali ordine disponente conditore subiūcta: sic ista videat in quadā luce sui generis incorporea: quē admodū oculus carnis videt: que in hac corporea luce circūadiacēt cui; lucis capax ei;.

Liber

congruens est creatus. Non enim et ipse ideo si ne magistro alba et nigra discernit: quia ista iam nouerat antequam in hac carne crearet. Denique cur de solis rebus intelligibilibus id fieri potest. ut bene in interrogatus quoscumque respondeat quod ad quoscumque pertinet disciplinam: etiam se eius ignarus est. Cur hoc facere de rebus sensibilibus nullus potest: nisi quod isto vidit in corpore constitutus: aut eis quod nouerant indicantibus credidit: seu litteris: cuiusque seu uerbis. Non enim ascendendum est eis quod famius perit agoriam ferunt recordatus fuisse talia non nulla quae non fuerat expertus: cum hic alio iam fuisset in corpore et alios nonnullos narrat alij: eiusmodi aliquid in suis mentibus passos: quas falsas fuisse memorias: quales plerumque exprimur in somnis: quoniam nobis videmur reminisci quod egerimus aut uiderimus quod nec egerimus oimino nec uiderimus: et eo modo affectas esse illorum mentes etiam vigilantium instinctu spirituum malignorum: atque fallacium: quibus cura est de reuolutionibus animarum fallam opinionem: ad decipiendos homines firmare uel serere. Et hoc conijci potest: quia si uere illa recordarentur que hic in alijs antea positi corporibus uiderant: multis ac pene omnibus id contingeret: quoniam quidem ut de uiuis mortuos: ita de mortuis uiuos: tanquam de vigilantibus dormientes: et de dormientibus uigilantes sine cessatione fieri suspicant. Si ergo hec est sapientie et scientie recta distinctio: ut ad sapientiam pertinet aeternarum rerum cognitio intellectualis: ad scientiam uero temporalium rerum cognitio rationalis: quod cui proponendum siue postponendum sit: non est difficile iudicare. Si autem alia est adhibenda discretio qua dinoscantur hec duo: que perculdubio distare apostolus docet dicens: Alij dant quidem per spiritum sermo sapientie: alij sermo scientie secundum eundem spiritum. An etiam istorum duorum que nos possumus euidentissima differentia est: quod alia sit intellectualis cognitio eternarum rerum: alia rationalis temporalium: et huic illam proponendam esse ambigit nemo. Relinquentibus itaque nobis ea que exterioris sunt hominibus: et ab eis que communia cum pecoribus habemus introsum ascendere cupientibus: antequam ad cognitionem rerum intelligibilium atque summarum que semperterne sunt ueniremus: temporalium rerum cognitio rationalis occurrit. Etiam in hac igitur inueniamus si possumus aliquam trinitatem: sicut inueniebamus in sensibus corporis: et in his que per eos in animam uel spiritum nostrum imaginabiliter intrauerunt: ut per corporalibus rebus quod corporeo foris positas attingimus sensu: inter corporum similitudines haberemus impressas memorie: ex quibus cogitatio formaretur tertia

uoluntate utrumque iugente: sicut formabatur foris acies oculorum quam uoluntas ut uisio fieret adhibeat rei uisibili: et utrumque iugebat etiam am illic ipsa se admouens tertia. Sed non est coartandum in hunc librum: ut in eo qui sequitur si deus adiuuerit conuenienter possit inquiri: et quod inuentum fuerit explicari.

Explicit liber duodecimus.

Incipiunt capitula libri decimitertij.

- i De gemino rationalis mentis officio quorum unum ad temporalia: aliud pertinet ad eterna.
- ii De fide que licet per corporis sensum mente concepta sit: nihil tamen inuenitur habere corporeum.
- iii De uoluntate quam et singuli propriam et omnes etiam non indicatam possunt habere communem.
- iiii De beatitudine quam omnes una uoluntate expetunt: sed non eadem omnes definitione nouerunt.
- v An omnes beati sint qui uiuunt ut uolunt.
- vi Propriore esse beatitudini uoluntate rectam etiam non adeptam quod cupit: quam prauam etiam si quod concupiuit obtinuit.
- vii Ad ueram beatitudinem uiam esse per fidem rectam sine qua nulla cuiquam possit fortitudo prodesse.
- viii Perfectam beatitudinem nisi in eterna uita esse non posse.
- ix An eternitatis capax sit humana natura.
- x An alio modo omnipotens deus hominibus eternitati debuerit reformare: quam ut sibi deus filius naturam unam ret humanam.
- xi Qua ratione in sanguine christi iustificentur credentes: et quomodo in hoc sacramento totius sit trinitatis operatio.
- xii Quo merito homo diabolice sit traditus potestati.
- xiii De consilio dei quo ei placuit ut potestas diaboli non potentia: sed iusticia uiceretur.
- xiiii De omnium debito per nihil debentem christum soluto.
- xv An quod sit diabolus uictus a christo.
- xvi Ad quam utilitatem fidelium reuocatoz mala que per originale peccatum sunt contracta conuersa sint.